

при коригуванні стратегії і тактики політичних акторів в ході виборчого процесу. Свідченням цього може бути стратегія партії «Європейська солідарність» на виборах президента у 2019 р., програш лідера якої значною мірою обумовлений ігноруванням результатів соціологічних досліджень.

Література

1. Герасіна Л. М. Методологія і праксеологія досліджень політичних процесів. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017 № 2 (33). С. 16–28.
2. Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.
3. Кормич А. І., Кормич Л. І. Специфіка виборчого процесу та особливості формування електорального простору сучасної України. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 48. С. 23–29.
4. Фейки як інструмент впливу на вибори: Аналітична доповідь / Дубов Д. В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: [б.в.], 2020. 201 с.
5. Золотар О. О. Соціологічні дослідження у виборчому процесі як чинник інформаційної безпеки. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 91–97.

УДК 321.01

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

В. В. Бусленко

Політична модернізація держави на сьогодні стала об'єктивною необхідністю з огляду на динамічні процеси глобалізації, демократизації та інформатизації суспільства. Вона включає в себе підвищення здатності політичних інститутів адекватно реагувати на зміни політичних реалій, зниження відчуження громадян від політичної влади та підвищення їх впливу на прийняття політичних рішень. В свою чергу політичні інститути формують певні «правила гри», якими керуються основні актори і яким підпорядковується політична поведінка громадян. На думку М. Паламарчука, «інститути типологізують поведінкові схеми, забезпечуючи певний «стандартизований» підхід до соціальних взаємодій, та надають таким взаємодіям певного вектора» [1, с. 10]. Проте сама по собі модернізація політичних інститутів може мати короткотерміновий ефект, якщо вона включає в себе лише зміну чи пошук нового балансу конкуруючих інтересів і не враховує рівня розвитку соціального капіталу. Автор виходить з того, що головними «виробниками» соціального капіталу є соціальні мережі. Мережева діяльність дозволяє людям координувати горизонтальні та вертикальні дії в організаціях з метою досягнення індивідуальних та колективних результатів. Довготривале використання зв'язків як ресурсу має накопичувальний ефект та позитивно виявляється через взаємовідносини між людьми на основі довіри та взаємопідтримки, координації дій. Проте недовіра до інформації чи її носія може мати зворотній ефект.

Мережеві структури здатні активно формувати політичний порядок денний, створювати майданчики для обговорення сучасних політичних процесів, активізувати політичну участь громадян шляхом мобілізації членів інших соціальних мереж для «просування» свого кандидата, тим самим агрегуючи та артикулюючи свої інтереси та сприяючи росту політичної конкуренції як чинника політичної модернізації. Важливою є їх здатність за певних умов збільшувати протестну активність населення у вигляді мітингів, петицій тощо. Проте погоджуємося з думкою С. Бермана, що самі собою соціальний капітал та соціальні мережі високоорганізованого громадянського суспільства не забезпечують демократичної участі, тобто позитивного екстернального ефекту в політиці [2, с. 405]. Можливість його конвертації в політичний може визначатися природою та потенціалом медіативного агента, яким традиційно виступають політичні

партії [3, с. 62]. Проте не варто відкидати й альтернативні форми медіативної дії (суспільно-політичні рухи та громадсько-політичні організації). Якщо, скажімо, такі формальні інститути, як партії чи держава, не виконують свою роль, то їхня вага і довіра в соціальних групах, що базуються на внутрішній взаємодії, може зрости.

Теж ж саме можемо говорити про мікрорівень. Недовіра до влади, політичних партій як ініціаторів проекту модернізації є результатом політичної апатії частини громадян, свого роду відгородження від держави та замиканні на внутрішній взаємодії, що у свою чергу детермінує довіру до таких формальних інститутів, як сім'я, друзі, колеги. У випадку посилення авторитарних тенденцій в політиці, звуження демократичних прав та свобод, ослаблення опозиційних партій та інших інституціоналізованих структур, така самоізоляція частини громадян залишає досить обмеженою здатність соціальних сіток висувати ефективні вимоги щодо ефективності вибору зразків та імплементації практик модернізації.

Відсутність дієздатних, опозиційних за своїм характером медіаагентів здатна призвести до негативних екстернальних ефектів актуалізації соціальних мереж у політичному процесі та їх конвертації в негативний соціальний капітал або в неформальний політичний капітал. Зокрема, соціальні мережі можуть набувати форми клієнтелістських відносин, коли горизонтальні мережеві взаємовідносини, засновані на довірі, перетворюються в патрон-клієнтські форми на основі принципів «авторитету – підкорення». Клієнтелізм, на думку В. Фісуна, в загальній формі можна визначити як відносини особистої залежності, яка виростає з асиметричного взаємообміну послугами та статусними позиціями між сторонами, кожна з яких володіє нерівними ресурсами [4, с. 14].

Клієнтелізм або патронажні відносини є важливим принципом функціонування неопатримоніальної системи на постсоціалістичному просторі та є загрозливим для політичної модернізації. Клієнтелістські відносини, у свою чергу, сприяють поширенню такого негативного явища, як корупція. Вона дозволяє конвертувати політичний капітал в економічний шляхом надання владним рішенням та бюрократичним послугам статусу певного «товару», який поширюється каналами мережевого маркетингу в середовищі власників адміністративного, економічного та політичного капіталу. Впровадженню таких схем сприяє встановлення керівниками соціальних мереж певних «правил гри» як своєрідного переплетення формальних та неформальних норм та правил з визначальною роллю останніх щодо доступу до владних ресурсів. симбіоз політики та економіки призводить до формування «чорних ринків», приховування доходів, нерівномірного доступу до економічного капіталу, що підриває економічні підвалини модернізації. Корупційні практики перешкоджають впровадженню таких принципів, як відкритість та прозорість влади, верховенство права, чесна та відкрита конкуренція. Вони ефективні за умов низької можливості опозиції та інституцій громадянського суспільства впливати на прийняття публічних рішень.

Таким чином, успішність політичної модернізації у значній мірі детермінована рівнем розвитку соціального капіталу. Використання владою соціального капіталу в якості ресурсу модернізації залежить від практики накопичення та конвертації неформальних капіталів, рівня конкуренції в політичних та економічних сферах. Застосування провладними партіями стратегій мережевої взаємодії, обміну ресурсами і реконверсії наявних капіталів лише для закріплення своїх позицій в політичному полі, робить модернізацію певним віртуальним проектом, що позначається на невисокому рівні довіри громадян до владних політичних інституцій. В цьому плані важливим є підвищення ступеня громадянської участі в прийнятті політичних рішень та подальша інституціалізація опозиції як чинника посилення міжпартійної конкуренції.

Література

1. Паламарчук М. Виклики модернізації в Україні: політичні аспекти: монографія. Київ: НІСД, 2014. 152 с.
2. Berman S. Civil society and the collapse of the Weimar Republic. *World Politics*. 1997. Vol. 49, Vol. 3. P. 401–429.
3. Морозова Е., Мирошниченко И. Инвесторы политического капитала»: социальные сети в политическом пространстве региона. *Полис*. 2009. № 2. С. 60–76.
4. Фісун О. Постсоветские неопатримониальные режимы: генезис, особенности, типология. *Отечественные записки*. 2007. Т. 39. № 6. С. 8–28.